

Introduktion

Barn och barndom förknippas starkt med begreppet hem. Också barnlitteraturen genomsyras av en rad föreställningar om hem: trygga och otrygga, fantasihem och vardagsrealistiska. I kölvattnet av den täta förbindelsen mellan barndomen och hemmet är också begreppet hemlöshet aktuellt. Otaliga är de karaktärer som i en eller annan mening, materiellt eller mentalt, framställs som hemlösa. Hemlöshet, skyddslöshet och utsatthet är också tecken på olika tidsepokers samhällsordningar och hur barn hanterar marginalisering, exkludering, fattigdom och exil. Den hemlösa är rotlös, men genom romanerna inte röstlös.

Men hemlöshet behäftas inte nödvändigtvis med sociala belastningar och utsatthet. Den kan lika gärna symbolisera sökande, frihet och självvalt avståndstagande till det omgivande samhället. Att vara hemlös kan därmed vara ett produktivt tillstånd som markerar nyorientering. Hemlöshet i sin påtvingade form är både hotfull och farlig då den riktar sig mot barn. Samtidigt kan hemlösheten innebära frigörelse från trånga ramar i förtryckande hem, samhällen och institutioner. Hemlösa barn, vare sig de frigörs och växer eller blir offer, utmanar föreställningen om det goda samhället och även föreställningen om barnets natur. Just därför vimlar barnlitteraturen av hemlösa barn från Charles Dickens *Oliver Twist* (1838), Laura Fitinghoffs *Barnen ifrån Frostmofället* (1907) till Astrid Lindgrens *Rasmus på luffen* (1956). Hemlöshetstematiken frigör barnkaraktären från hemmets begränsningar, både som mentalt och som materiellt landskap. Som hemlös erbjuder barnprotagonisten också suggestiva miljöer som skjulet i David Almonds *Skellig* (1998), landsvägen i *Rasmus på luffen* eller tunnarna under det fattiga rucklet i Sonya Hartnetts *Torsdagsbarn* (2000).

Genom hemlösheten omprövas begreppet hem därmed till något rörligt och mobilt. Ta exempelvis Nordiska rådets prisvinnande ungdomsroman Seita Vuorelas *Karikko* (2012) (på svenska *Blindskär*) som gestaltar ett egendomligt hybridlandskap där läsaren svävar i osäkerhet kring vem som är död och vem som är levande. Efter ett tragiskt dödsfall, baserat på en verklig händelse i Åbo då pojkar som lekte i en övergiven silo föll ner och dog, reser en mamma och hennes två pojkar på semester men finner sig efter ett bilhaveri bokstavligen

strandsatta på en sjaskig campingplats i sin husbil. Husbilen är ett mobilt hem i ett högst symboltungt landskap, som skapas av en ytterst elastisk intertextuell väv.

Maurice Sendaks *We're all in the dumps with Jack and guy* (1993) är ett exempel på att också bilderboken laborerar med hemlöshet och utmanar traditionell kulturell värdegrund. Här spelar dessutom konsumtionssamhällets slaggprodukt förpackningen en avgörande roll. Just det obetydliga laddas med ny mening. Hemlöshet knyter nämligen starkt an till globaliseringens dekonstruktion av nationalitet. Flick- och pojkboken fick arbeta hårt för begreppen hem och nation, som var tätt sammanlänkade i den tidens böcker. En motsvarande uppgift saknar samtidens barnbok, där hybriditet och upplösning av det nationella och omformuleringar av familjebegrepp är aktuella. Begreppen hem och hemlöshet visar sig konnotera till en rad överlappande diskurser historiskt, psykologiskt, ekonomiskt och kulturellt. De omfattar ideologier, genus, klass och konsumtionsideal. Skenbart enkla pekar dessa barnlitteraturens fundament i spännande riktningar.

Det här numret av *Barnboken* granskar hemlöshetens spännvidd. Hanne Kiils och Elise Seip Tønnessens artikel "Dagens Rødhette i et flerkulturellt kontekst. Mulighet for en ny identitet" granskar Iram Haqs och Endre Skandfers omdebatterade bilderbok och film *Sky-lappejenta* (2009) där en pakistansk och en norsk identitet sammanstrålar i flickkaraktären. Den teoretiska ansatsen byggs på postkolonial teori där kulturmöten, globalisering och hybriditet är nyckelord. Teoretiker som Anthony Giddens och Stuart Hall bidrar med begrepp som reflexiv identitet respektive kulturell identitet medan Homi Bhabhas begrepp hybriditet används för att ringa in hur bilderboken undersöker och upprättat ett nytt diskursivt utrymme för ett mångkulturellt flickskap. Hemlöshetstematiken framträder här som en konkret vacklan eller hybriditet då en flickprotagonist navigerar mellan nationalistiskt färgade föreställningar som är svåra att få att samverka.

Också Mavis Reimers artikel "Mobile characters, mobile texts: homelessness and intertextuality in contemporary texts for young people" ringar in en tendens i samtida ungdomslitteratur. Hon läser hemlöshet som en metafor där inte minst intertextuella aspekter av samtidsromaner som David Almonds *Skellig*, Henning Mankells *Commedia Infantil* (1988) eller Michael Bedards *Stained Glass* (2002) lyfts fram. I ljuset av Julia Kristevas intertextualitetsbegrepp visar sig romanerna innehålla ett intrikat spel mellan texter där föreställning-

en om hemlöshet knyts både till det kusliga (uncanny) och till globaliseringens efterverkningar. Reimer pekar särskilt på det mobila, på både karaktärernas och texternas ständiga rörelsemönster och förankrar sin analys i både socioekonomiska och kulturella kontexter.

Dessa två artiklar är startpunkten för ett tema som kommer att hållas levande på *Barnbokens* webbsida. Vi välkomnar därför fler artiklar på temat hemlöshet.

Mia Österlund
Vetenskaplig redaktör 2013

